

Peer tutoring ve školní tělesné výchově¹

Lucie Rybová, Ondřej Ješina, FTK UP v Olomouci

Úvod

Označení peer tutoring nebo využití peer tutorů je v našich podmínkách fenoménem relativně novým a pro řadu laiků, ale i odborníků neznámým². Přitom právě peer tutoring může být tou správnou cestou v procesu integrace a rozvoje osobnosti žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Interakce s vrstevníky napomáhá k lepšímu přijímání celého výchovně vzdělávacího procesu a z dlouhodobého hlediska je tento proces nesmírně důležitý především pro optimalizaci kvality života. Zásadní změny v této souvislosti probíhají především v oblasti školství, jehož základní idea je založená na rovném přístupu ke vzdělávání pro všechny.

Počet integrovaných žáků se SVP má dle Michalíka (2005) neustále stoupající tendenci. Podle statistik Ústavu pro informace ve vzdělávání (UIV, 2008) se například množství integrovaných žáků s tělesným postižením pohybuje okolo 1000, přičemž 25 % tvoří žáci s těžšími formami postižení. Stejný zdroj pak uvádí, že v ČR je individuálně integrováno také 962 žáků s mentálním postižením, 563 se sluchovým postižením, 373 se zrakovým postižením, 621 s poruchami řeči, 30 200 se specifickými vývojovými poruchami učení a 271 s autismem. Je tedy zcela evidentní, že je nutné podpořit výchovně vzdělávací systém tak, aby byl na integraci reálně připraven.

Školní prostředí by mělo být bezesporu místem podpory pohybových aktivit a vytváření pozitivního přístupu k aktivnímu způsobu života. Rozvoj pohybových aktivit úzce souvisí s rozvojem poznávacích činností. Proto má tělesná výchova jedinečnou a nezastupitelnou úlohu v životě žáků (nejen) se SVP. Jak rovněž uvádí Válková (1998), má dobrá úroveň pohybových kompetencí a skutečné zapojení žáků se SVP do pohybových aktivit pozitivní vliv i na možnosti jejich pracovního uplatnění. Ze zjištění, uskutečněných v rámci projektu Centra APA (více k projektu viz www.apa.upol.cz), jednoznačně vyplývá, že za nejzásadnější problémy limitující účast žáků v tělesné výchově učitelé považují především nedostatek finančních prostředků (Kudláček, Ješina & Štěrbová, 2008; Rybová & Kudláček, in press). Jako největší problém učitelé uvádějí nedostatek odborných vědomostí a omezenou možnost využít asistentů učitele ve školách hlavního vzdělávacího proudu (Rybová & Kudláček, in press). Výuka žáků se SVP by měla vždy probíhat v souladu s principem individualizace, proto je zapojení asistenta pedagoga do tělesné výchovy ve většině případů zcela nezbytným požadavkem. Podle Teplé (2007) pracuje ve školách přibližně 2000 těchto asistentů. Toto číslo není příliš vysoké, vzhledem k množství integrovaných žáků se SVP (včetně žáků vzdělávajících se na školách pro ně určených). Role asistenčních služeb bývá ve většině případů nezbytná a nezastupitelná. Nadměrná podpora ze strany dospělých však nemusí být pro

¹ Příspěvek je součástí projektu Centra podpory integrace, CZ 1.07/1.2.00/14.0021 podporovaného ESF a rozpočtem ČR.

² U nás jde o relativně unikátní záležitost, která se v současné době začíná ověřovat. V zahraničí, zejména v USA, to už běží. U nás funguje peer tutoring pouze v kontextu drogové a sexuální prevence. V TV se tomu bude v příštích letech věnovat hlavní autorka tohoto článku.

žáka s postižením vždy prospěšná. Zvyšuje se žákova závislost na dospělé osobě, zhoršuje se jeho kontakt s ostatními spolužáky, což může mít za následek úplnou separaci žáka (Giangreco, Edelman, Luiselli & MacFarland, 1997). Jorgensen (1992) také dodává, že neustálá přítomnost dospělého může ve skutečnosti působit jako překážka bránící interakci s ostatními spolužáky, nebo poukazovat na žákovy neschopnosti na místo zdůraznění jeho schopností. Z těchto důvodů je nutné hledat alternativní přístupy, vedoucí k úspěšnému začlenění co nejvíce žáků se SVP do školní tělesné výchovy.

Peer tutoring – vyučování s využitím vrstevníků

Strategie peer tutoring byla vyvinuta jako alternativa tradičních forem výuky. Jedná se o efektivní vyučovací strategii, jež může být východiskem pro školy s nedostatečným množstvím nezbytných osobních asistentů, či kompetentních učitelů (Topping, 1998). Peer tutoring sehrál svou roli již v minulosti a byl pravděpodobně součástí vzdělávání již od počátku civilizace (Goodlad & Hirst 1989). První zmínky o systematické aplikaci peer tutoringů však byly zaznamenány až v 80. letech (Goodlad & Hirst, 1989). Původně byly peer programy především preventivního charakteru a vznikaly jako reakce na rostoucí problémy s drogově závislou mládeží. I v oblasti tělesné výchovy je pojem peer tutoring znám právě z této doby. Lieberman & Houston-Wilson (2009) uvádějí, že počátky jsou spojené s projektem PEOPEL (1980), který kromě jiného zahrnoval písemný doklad a specifické podmínky k realizaci peer tutoringů. Primární motivace rozvinutí tohoto systému byla výhradně ekonomická, neboť využití studentů bylo finančně méně náročné, nežli využití profesionálních učitelů (Svenson & Hanson, 1996).

V kontextu výuky je zřejmé, že se žák se SVP snadněji ztotožní s jedincem, který je mu bližší z hlediska věku, role a zájmů. Jak už bylo řečeno, je metoda peer tutoringů implikována do školní tělesné výchovy tehdy, kdy je nezbytná individualizace výuky, avšak škola nedisponuje potřebným počtem asistentů učitele. Další důvod pro zapojení vrstevníků do výuky může být také posílení rozvoje pozitivních interakcí mezi žáky třídy. Block (2007) v této souvislosti zdůrazňuje fakt, že právě prostředí školní tělesné výchovy je vhodným zprostředkovatelem pro interakci žáků se SVP s ostatními vrstevníky a vzhledem k povaze předmětu lze rovněž toto vzájemné působení v co možná největší míře podporovat a systematicky řídit. Vrstevnické doučování má pozitivní dopad nejen na samotné žáky s postižením, ale rovněž na tutory, podílející se na realizaci tělesné výchovy. Tato strategie poskytuje studentům se zdravotním postižením větší prostor pro participaci činnosti ve třídě s ohledem na jejich vývojové dovednosti, jež jsou nezbytné pro jejich aktivní začlenění do budoucího života. Klavina (2007) zdůrazňuje, že výhoda peer tutoringů spočívá především ve zlepšení sociálních dovedností a může se stát účinnou metodou při rozvoji sociálního chování a zlepšování vztahů mezi spolužáky navzájem. Někteří autoři (Lieberman & Wilson, 2009; Klavina, 2007; Block, 2007) také poukazují na to, že na základě této pravidelné interakce může docházet ke zvyšování sebevědomí a zlepšování sebeovládání žáků se SVP.

Neméně podstatnou výhodou je fakt, že využití peer tutoringů ve školní tělesné výchově vede ke zvyšování kooperačních dovedností, rozvoji empatie a vzájemné tolerance a akceptace mezi žáky (Johnson & Johnson, 1983). Stejně tak uvažuje Klavina (2007), která tuto skutečnost podporuje Allportovou kontaktní teorií. Ta je založena na myšlence, že za určitých podmínek může kontakt mezi jednotlivci z odlišných skupin, snižovat předsudky

působící v těchto skupinách. Allportova kontaktní teorie zdůrazňuje čtyři hlavní kritéria příznivé interakce: přibližně shodný status mezi zúčastněnými, kooperace ke stejnému cíli, vzájemný dobrovolný kontakt, podpora nadřazené instituce či úřadu. I přesto, že nebyla zmiňovaná teorie nikdy užívána v kontextu osob se zdravotním postižením, nalezla v ní, stejně tak jako integrativní speciální pedagogika, celá řada vědeckých oblastí inspiraci (Klavina, 2007).

Zapojení peer tutora do tělesné výchovy by mělo být vždy dobrovolné. V této souvislosti je podstatná vhodná vnitřní, popřípadě vnější motivace žáků ze strany pedagoga. Odborníci jsou rovněž přesvědčeni, že zásadní význam pro úspěšný průběh celého procesu má vzdělávání tutorů (Lieberman, Dunn, van der Mars & McCubbin, 2000). Program vzdělávání peer tutorů může trvat jednu hodinu nebo více, v závislosti na věku tutora a žáka, druhu zdravotního postižení a typu vyučovací jednotky. Výcvik se provádí individuálně či v menších skupinách a jeho intenzita je založena na dosavadních zkušenostech tutora. V prvé řadě je nutné seznámit tutory se specifickými potřebami a možnostmi zapojení žáků se SVP do tělesné výchovy tak, aby vždy odpovídaly jejich individuálním schopnostem a potřebám (Lieberman, J. & Houston-Wilson, 2002). Pro praxi je rovněž nutná tutorova znalost kompenzačních pomůcek, jež žák se SVP v tělesné výchově užívá. Klavina (2007) považuje za nezbytné, aby tutor plně porozuměl, jakým způsobem se spolužákem se SVP komunikovat. Peer tutor by měl znát také základní vzdělávací principy. Například pokud učitel dává slovní pokyn studentovi, aby hodil míč, a žák danou činnost neprovede správně, měl by tutor předvést daný cvik znovu. Základním předpokladem správného provedení úkonu a následného zlepšení žákových dovedností je neustálá zpětná informace a korekce ze strany vrstevníka (Lieberman, J. & Houston-Wilson, 2009). Po absolvování výcviku by měl být tutor schopen vzájemné spolupráce a podat spolužákovi adekvátní pomoc ve výuce tělesné výchovy.

Existuje několik typů peer tutoringů, které pro větší přehlednost uvádíme v tabulce 1. Je třeba mít na paměti, že peer tutoring a pouhá vzájemná interakce jsou dvě odlišné záležitosti.

Tabulka 1

Typy peer tutoringů pro žáka se SVP převedené do českých podmínek

Typ peer tutoringů	Popis	Využití pro žáka se SVP
Peer tutoring vrstevníků (stejně věku)	Peer tutor i žák jsou ze stejné třídy či paralelní třídy.	Žák s lehkou formou ZP* 2. stupeň ZŠ a výše
Peer tutoring dvojic (stejně věku)	Celá třída rozdělena na dvojice. Střídání rolí peer tutor a žák.	Žák s lehkou formou ZP* 2. stupeň a výše
Peer tutoring starším žákem	Peer tutor je z vyššího ročníku a aktivitu realizuje v rámci svého předmětu (např. v rámci průřezových témat, výchova k občanství, výchovy ke zdraví, tělesné výchovy aj.).	Žák se středně těžkou formou ZP* Všechny stupně škol
Peer tutoring jednostranný (starším žákem)	Peer tutor je vůdčím po celou dobu výuky.	Žák s těžkou formou ZP* Všechny stupně škol
Peer tutoring se střídáním rolí (starším žákem)	Peer tutor a žák si střídají role. Napomáhá to k lepšímu vžití do potřeb druhého.	Žák s lehkou až středně těžkou formou ZP* 2. stupeň ZŠ a výše

ZP* – zdravotní postižení

Závěr

Proces začlenění žáků se SVP do školní tělesné výchovy nemůže být úspěšný bez potřebných úprav vzdělávacích podmínek a užití vhodných podpůrných a asistenčních služeb. Pro tuto potřebu se v praxi využívá podpory ze strany pomocných pracovníků, kteří napomáhají při naplňování individuálních vzdělávacích potřeb žáků se SVP (Block & Krebs, 1992). Vzhledem k nedostatečnému množství asistentů pedagoga či erudovaných učitelů ve školách je nutné hledat alternativní výukové metody. Aktivní participace vrstevníků ve školní tělesné výchově se může stát efektivním nástrojem pro usnadnění integračního procesu. Jednoduché zavedení proškoleného peer tutora může vést ke komplexnímu rozvoji dovedností studentů s tělesným postižením. Z výzkumů vyplývá, že peer tutoring je účinný především při zvyšování výkonů v pohybových dovednostech žáků (Klavina, 2007). Žák se SVP se učí na základě modelování a má rovněž možnost konfrontovat jednotlivé dovednosti se spolužáky bez postižení. Tento postup tedy prokazatelně zlepšuje dosažené akademické výsledky a zároveň má značný vliv na rozvoj sociálních kompetencí žáků s postižením i jejich peer tutorů (Kamps, Barbetta, Leonard & Delquadri, 1994).

Internetové zdroje

UIV. (n.d.). Výkonové ukazatele 2008/2009 – kapitola A.

Retrieved from <http://www.uiv.cz/clanek/716/1846>. 13. 12. 2009.

V případě zájmu o **bibliografické citace** k tomuto článku obraťte se prosím na [dobry@ftvs.cuni.cz] nebo [ondra.ftk@centrum.cz].

[ondra.ftk@centrum.cz]

Jak je obtížné zrušit stereotypy ve výuce plavání

Irena Čechovská, FTVS UK v Praze

Jedno z tradičních témat české didaktiky plavání „výběr prvního plaveckého způsobu“ už řadu let nechci přednášet. Stále opakovaně si však moji studenti i další posluchači o toto téma říkají. Nejsou jen tak ochotni akceptovat základní myšlenku „jako první plavecký způsob učíme kraul“. Pro některé nejsou ani poznatky založené na důkazech dostatečným podnětem k okamžité změně uvažování¹.

Aliance dětského plavání na seminářích vehementně povzbuzuje instruktorky, aby trpělivě argumentovaly svá rozhodnutí zakládat plavecké vzdělávání na kroulové a značkové technice. Řada rodičů je přesvědčena, že je jejich dětem tímto poskytováno něco méně hodnotného. Umět plavat přece znamená zvládnout plavecký způsob prsa (dále jen

¹ Další ozřejmující podrobnosti najdete v článku ČECHOVSKÁ, I., PESLOVÁ, E., JURÁK, D. Nebojte se kralu. *Těl. Vých. Sport Mlád.*, 73, 2007, č. 5, s. 19–22.